

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1949

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38

ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΟΥ ΡΟΪΔΗ

[ΟΙ σεισμοί τῆς Ζακύνθου]

Τὸ ἄγνωστο ἄρθρο τοῦ Ροΐδη πού ἀνακοινώ-
νουμε στὴν ἐπόμενη σελίδα καὶ πού ἡ ἀναδημο-
σίευσή του τώρα μὲ τὶς τελευταίες καταστρο-
φές τῆς Χίου ἔχει, νομίζω, κάποια ἐπικαιρό-
τητα, βρίσκεται στὸ περ. «Ἐστία» τοῦ 1893,
Α' σ. 85—86, σ' ἕνα τῆς τεύχος ἀφιερωμένο
στὸ μεγάλο σεισμό τῆς Ζακύνθου, κι' ὅπου
γι' αὐτὸ συνεργάστηκαν μὲ περὶ καὶ μὲ ποιή-
ματα κι' ἄλλοι τότε λόγιοι, καθὼς καὶ δημο-
σιογράφοι. Δημοσιεύτηκε ἄτιτλο καὶ κάτω ἀ-
κριβῶς ἀπὸ τὸ ἄρθρο τοῦ γνωστοῦ καθηγητῆ
τῆς Ἐκκλ. Ἱστορίας Α. Διομήδη Κυριακοῦ—
«Ζακύνθε, ἔχε θάρρος! — ἔχει γιὰ τίτλο, —
ὅπου μ' ἕνα πνεῦμα ἀπεριόριστης αἰσιοδοξίας
διατυπώνεται ἡ πεποίθησή του γιὰ κάποιο
πολύ πιὸ καλύτερο μέλλον, πρῶτα πού κάνει
πιὸ χτυπητὴ τὴν ἀντίθεση μὲ τὸ σκεπτικισμό
καὶ τὴ μυκτηριστικὴν ἀπαισιοδοξία, τὸ βα-
σικὸ χαρακτηριστικὸ κι' αὐτοῦ τοῦ δημοσιεύ-
ματος τοῦ Ροΐδη. Ὁ ἔμφυτός του πεσιμισμός,
πού πλήθαινε μέσα του σταθερά, ὅσο καὶ ἡ
ἡλικία του προχωροῦσε, καθὼς καὶ ὁ βολται-
ρισμός, πού μὲ τόση σαρκαστικὴ διάθεση πρω-
τοφανερῶθηκε στὸ νεανικὸ του ἔργο «Ἡ Πά-
πισσα Ἰωάννα» κι' ἐξακολούθησε ἀδιάσπα-
στα σ' ὅσα ἔγραψε κατόπι, δίνουν τὸ παρόν
τους καὶ στὸ ἄρθρο του αὐτό, γραμμένο στὰ
58 του χρόνια, στὴν περίοδο τῆς πιὸ ἐντονης
πνευματικῆς του δραστηριότητος, τῆς ἐσωτε-
ρικῆς του εὐστάθειας καὶ περισυλλογῆς, στὸ
καταστάλαγμα μακρόχρονης πείρας, τόσο γι'
αὐτόνε ὀδυνηρῆς.

Κι' ἄλλοτε εἶχε γράψει ἕνα παρόμοιο ἄρ-
θρο, ἄγνωστο ὡς τὰ τώρα κι' αὐτό, στὴν ἐφ.
«Ἀκρόπολις» 3 - 9 - 1886, στὸ ἔκτακτο φύλλο
ποῦ βγήκε γιὰ τοὺς σεισμοπαθεῖς τῆς Πελο-
ποννήσου, κι' ὅπου συνεργάστηκαν κι' ἄλλοι
γνωστοὶ τότε λογοτέχνες καὶ στολισμένο μὲ
ξυλογραφία τοῦ Θ. Ἀννίνου—ἄλλες, γιὰ τοὺς
ἴδιους σεισμούς, ξυλογραφίες τοῦ τελευταίου,
βρίσκονται στὸ «Ἄστν», ἔτ. Α', 7 καὶ 14—9
—1886.

Μὲ τὸν ἴδιο μονόχορδο, ἐπίμονο τόνο τῆς
συμπυκνωμένης του, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς,
ἀπαισιοδοξίας, διατυπώνει καὶ σ' αὐτὸ μὲ τὴ
συνηθισμένη του εἰρωνεία τὶς σκεπτικιστικῆς
του ἀντιλήψεις γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς Θείας Προ-
νοίας:

«Κέλυφος ὡοῦ πλήρες ρευστοῦ πυρὸς ἀπαύ-

στος κοχλάζοντος καὶ ἀπειλοῦντος νὰ διαρ-
ρήξῃ τὰ λεπτὰ τεῖχη τῆς φυλακῆς του, τοι-
αῦτη τις εἶναι κατὰ τοὺς γεωλόγους ἡ σφαῖρα,
ἣν ὠρίσεν ἡμῖν ὁ Κύριος ὡς κατοικίαν. Τὸ
τοιούτο αὐτῆς ποιὸν ἐνθυμίζουσι ἐκ διαλειμ-
μάτων ἐξοδοὶ φλογῶν, δονήσεις ἠπείρων, ἀ-
νοίγματα βαράθρων καὶ ἀνθηρῶν πόλεων ὑπὸ
τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἢ ζεούσης λάβας
ταφαί. Τὰ τοιαῦτα φαινόμενα, ὅπως καὶ ἡ
πανώλης, ἡ χάλαζα, ἡ λέπρα, αἱ ἀκρίδες, αἱ
πλημμύραι, αἱ ἔχιδναι καὶ οἱ σκορπίοι, ἀντι-
τάσσουν ἀπ' αἰώνων ἰκηνὰς δυσκολίας εἰς
τοὺς ἀναλαμβάνοντας ν' ἀποδείξωσι, ὅτι τὰ
πάντα διέθεσεν ὡς ἄριστα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ
ὁ πάνσοφος καὶ πανάγαθος Δημιουργός. Καθ'
ὅσον ὁμως ἀφορᾷ εἰς τοὺς συνήθεις σεισμούς,
οἷος ὁ ἐσχάτως ἐρημώσας τρεῖς ὄλας ἑλληγι-
κὰς ἐπαρχίας, τὸ εὐσεβὲς ἔργον τῶν ἀπολο-
γητῶν παρίσταται κατὰ πολὺ εὐχερέστερον.
Οὔτοι δικαιῶνται τῷ ὄντι νὰ παρατηρήσωσι
ἐκ τοῦ προχείρου, ὅτι διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν
ὑπὸ τὰ συντρίμματα τῆς στέγης αὐτῶν θα-
πτομένων εὐθύνεται, οὐχὶ ἡ θεία Πρόνοια,
ἀλλ' ἡ πολυπραγμοσύνη τῶν ἀνθρώπων οἴτι-
νες, λησμονοῦντες ὅτι εἶναι παροδῖται ἐπὶ τῆς
γῆς ταύτης, οἰκοδομοῦσι ἑαυτοῖς λιθόκτιστα
καταλύματα. ἀντὶ ν' ἀρκῶνται εἰς σκηναί
καὶ ἀχυροσκεπεῖς καλύβας, οὐδὲν φοβουμένας
ἐκ τῶν σεισμῶν».

Ἐχοντας, καθὼς φαίνεται, γιὰ πρότυπο
τὸν Candide τοῦ Βολταίρου, ὅπου ἀλύπητα
σατιρίζονται οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἰσιοδοξίας τοῦ
Leibniz, πού διαλαλοῦσαν πὼς «ὁ ὑπάρχων
κόσμος εἶναι ὁ ἄριστος πάντων τῶν δυνατῶν
κόσμων», ὅμοια κι' ἐδῶ ὁ Ροΐδης, ὁ γεννημέ-
νος ὄχι μονάχα ἀπαισιόδοξος, ἀλλὰ κι' ἄθεος
καὶ ὑλιστής, καθὼς ἔμελλε γεννιόμαστε μὲ δυὸ
χέρια καὶ μὲ δυὸ ποδάρια, — ἔτσι πετυχεμένα
τὸν χαρακτηρίζει ὁ κ. Παράσχος στὸ τόσο
γνωστὸ βιβλίον του γι' αὐτόν, — ἐξακολουθεῖ
καὶ πάλι στὸ ἄρθρο του αὐτό, παίρνοντας γιὰ
στόχο τοὺς παρόμοιους ὀπαδοὺς τῆς ἀπόλυτης
αἰσιοδοξίας, νὰ τινάζει ἐναντίον τους τὶς σα-
ῖτες του τὶς τσουχτερὲς μὲ τὴν ἴδια μαχητι-
κότητα κι' ὀρμή, μὰ καὶ μὲ τὸ ἴδιο πείσμα
καὶ πάθος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὰ τόσα τῶν
ἄλλα δημοσιεύματα, ὅπου μάλιστα βλέπουμε
νὰ ἐπαναλαμβάνει, στερεότυπα πολλὰς φορὲς
καὶ τὶς ἴδιες ἐκφράσεις. Στῆλες ὀλόκληρες

της «Ν. Ἐστίας» θὰ μπορούσαμε ν' ἀπασχολήσουμε ἀναγράφοντας σχετικές περικοπές ἀπὸ τὰ συγκεντρωμένα σὲ τόμους ἔργα του, περιορίζομαστε ὅμως ἀναγκαστικά στὶς ἀκόλουθες λίγες παραπομπές σ' ἄγνωστα ὅλως διόλου δημοσιεύματά του, ὅπου κι' ἐκεῖ σατιρίζει ἀμείλιχτα τοὺς ὀπαδοὺς τῆς αἰσιοδοξίας: «Ἀσμοδαῖος» ἔτ. Α', ἀρ. 31, 24-8-1875 στὴν τακτική του στήλη μὲ τὴν ἐπιγραφή «Ἀνεμομαζώματα». Ἐπίσης στὸν «Ἀσμοδαῖο», ἔτ. Α', ἀρ. 32, 31-8-1875 μὲ τὴν ὑπογραφή Θ(εοτούμπης), στὴν ἀρχὴ τῆς στήλης τοῦ «Πολιτικοῦ Δελτίου» καὶ στὸ περ. «Ἀύλαία», ἀρ. 7, 13-7-1882 μὲ τὸ ψευδώνυμο Lucifer, δηλ. Ἐωσφόρος, στὴν κριτικὴ του γιὰ τὴ θεατρικὴ ἐμφάνιση στὴν ὄπερα Ruy Blas τῆς Μαρίας Μηστροβάκη.

Οὔτε, φυσικά, διαθέσιμο ἔχουμε τὸ χῶρο, οὔτε ταιριάζει πάλι σ' ἓνα ἀπλό, ὅπως αὐτὸ

σημειώματά μας, νὰ ἐπεκταθοῦμε διεξοδικὰ γράφοντας γιὰ τὶς θρησκευτικὲς τοῦ Ροῖδη πεποιθήσεις, πράμα ποὺ ἐλπίζουμε νὰ γίνει, ἂν καμὰ φορὰ σταθεῖ βολετὸ νὰ βγοῦνε σ' ἰδιαιτέρο βιβλίο πολλὰ του ἄγνωστα ἔργα ποὺ ἔχω στὰ χέρια μου συγκεντρωμένα. Σημειώνουμε μονάχα ἐδῶ, πῶς ἂν ἦταν δυνατό γι' αὐτόν, χαλαρώνοντας κάπως τὴν ἐμφυτὴ του ἀθεΐα, νὰ παρουσιάσει μιὰ ἐνδειξη, ἔστω καὶ παροδική, σὲ κάποια ἐκκλησία νὰ ὑποταχτεῖ ἢ ἀπλούστατα μονάχα νὰ τὴν ἀνεχτεῖ, ἀσφαλῶς αὐτὴ θάταν ἡ ἐκκλησία τῶν διαμαρτυρομένων, ὅπως φαίνεται κι' ἀπὸ τὰ σχόλιά του σὲ μιὰν ἄγνωστη ποὺ παρουσιάζει ἐπιστολὴ τοῦ Γλάδστονα, σχετικὴ μὲ τὸ θάνατο τοῦ ἐπίσκοπου Σύρας Λυκούργου Λογοθέτη, ποὺ τόσο ἐμόχθησε γιὰ τὴν προσέγγιση τῶν δύο ἐκκλησιῶν («Ἀσω» 29-5-1898).

Χ. Γ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΣ

ΧΩΡΙΣ ΤΙΤΛΟ

Τι εἶναι καταιγίς, τρικυμία ἢ ἔκρηξις ἠφαιστείου, τοῦτο δύνανται νὰ περιγράψωσιν ὅσοι ἔτυχε νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τοιαύτην τῆς φύσεως παρεκτροπὴν, οὐχὶ ὅμως καὶ τι εἶναι σεισμός. Ὀλίγα διαρκεῖ οὗτος δευτερόλεπτα καὶ μετὰ τοῦ ἐδάφους σειεται ὁ νοῦς καὶ παραλύουσιν ἐκ τοῦ τρόμου αἱ αἰσθήσεις. Καὶ ὄχι μόνον εἶναι φοβερώτερος πάσης ἄλλης θηομηνίας, ἀλλὰ καὶ ὁ μόνος ὑπ' οὐδενός προαγγελδόμενος σημείου οὐδ' ἐπιτρέπων προφύλαξιν καμμίαν. Μαῦρα σύννεφα προμηνύουσι τὴν τρικυμίαν, ἢ ὄγκωσις τῶν ὑδάτων τὴν πλημμύραν, καπνός καὶ ὑποχθόνιοι κρότοι τὴν ἔκρηξιν τοῦ κρατῆρος, ὑποδεικνύοντες τὴν ἀνάγκην τῆς φυγῆς, εἰς τοὺς ἀπειλουμένους. Μόνος ὁ σεισμός οὐδέποτε ἀπειλεῖ, ἀλλ' ὑπὸ ἀνέφελον οὐρανόν, ἐνῶ φεγγοβολεῖ ὁ ἥλιος ἢ διανύνει τὸν δρόμον τῆς πλησιφαῆς σελήνης, ἐνῶ ἐπικρατοῦσιν ἀδιατάρακτοι ἐπὶ τῆς γῆς οἱ κόποι τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτός ἢ ἡσυχία, μεταβάλλονται αἴφνης τὰ ἀκίνητα εἰς κινήτᾳ, καλύπτεται τὸ ἔδαφος ὑπὸ ἐρειπίων καὶ πτωμάτων καὶ μαστίζει τοὺς ἐπιζῶντας ἢ γύμνωσις καὶ ἡ πείνα.

Οὐδ' ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων ὁ δυνάμενος νὰ ἐξηγήσῃ πόθεν προέρχονται ταῦτα, τί πάσχει ἡ γῆ ὅταν τρέμῃ. Περὶ τούτου οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν παρὰ μόνον ὅτι ὁ πλανήτης, τὸν ὁποῖον ὠρισεν εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὡς κατοικίαν, εἶναι κέλυφος ὡοῦ πλήρες ρευστοῦ πυρός, ὁ δὲ πύρινος οὗτος

ὠκεανὸς ἔχει κάκεινος κύματα καὶ τρικυμίας, ἐγειρόμενος ὑπὸ τῆς πνοῆς ἀγνώστων ἀνέμων. Ἡ ἀπορία εὐπροσώπου ἐξηγήσεως εἶναι τοιαύτη, ὥστε κατήντησαν σοβαροὶ ἐπιστήμονες νὰ κατηγορῶσι τὴν σελήνην ὅτι διαταράττει ἐκ διαλειμμάτων διὰ τῆς ἔλξεως αὐτῆς τοῦ ὑπογείου πελάγους τὴν ἡρεμίαν. Οὐδ' ἐπέτυχον κάλλιον νὰ συμβιβάσωσιν οἱ θεολόγοι τοῦ δημιουργήματος τὰ φοβερά ἀτακτήματα πρὸς τοῦ δημιουργοῦ τὴν ὑπερτάτην σοφίαν, ἀναγκασθέντες πρὸς ὑπεράσπισιν ταύτης ν' ἀποδώσωσι μετὰ τοῦ ψαλμογράφου, εἰς ἄμεσον θείαν ἐπέμβασιν τὴν διάσεισιν τοῦ γῆινου καθεστῶτος. Τοὺς σεισμούς καὶ τὰς ἠφαιστείους ἐκρήξεις προκαλεῖ αὐτός ὁ Θεὸς «ἐπιβλέπων τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, ἀπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζουσιν (ψαλμὸς ργ', 32). Τὸ τοιοῦτο ἀποτέλεσμα τοῦ θείου βλέμματος καὶ τῆς ἀφῆς τοῦ θείου δακτύλου, ἀνέλαβον νὰ δικαιολογήσωσιν οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἰσιοδόξου σχολῆς, ἐξηγοῦντες ὅτι οὐδὲν συμβαίνει εἰς τὸν κόσμον μὴ ἀναγκαῖον οὐδ' ἀμέτοχον ἀγαθοῦ κακόν, τὸ δὲ ἐκ τῶν σεισμῶν εὐεργέτημα εἶναι παροχὴ ἐργασίας εἰς τοὺς κτίστας καὶ εὐκαιρίας εἰς τοὺς ὑρεγομένους αἰωνίου μακαριότητος ν' ἀποκτήσωσιν ἀνάλογον τῆς καταβολῆς αὐτῶν ὑπὲρ τῶν παθόντων μερίδα παραδείσου.

Ε. Δ. ΡΟΪΔΗΣ